

Inhoud

1. Vreemde zaak	7
2. Vloek van de psychodynamiek	16
3. Delbrücks rariteitenkabinet: ziekelijke leugenaars	32
4. Een postbode wordt gerechtspsychiater	47
5. Drie simulanten en wat ze ons leren	62
6. Hoe meneer Ganser zijn team naar de overwinning voerde	82
7. Linda aan het slaapwandelen	98
8. Gaat het weer een beetje, Al Capone? Politie <i>meets</i> CVA-patiënt	115
9. Mag ik één bewijsje noemen? Een schizofrene patiënt wordt verhoord	131
10. De L. heeft een persoonlijkheidsstoornis en doodt zijn vriendin	152
11. Een avondje voetbal kijken met blackout-man	167
12. Kim V.: Psychohydraulica contra wetenschap	181
13. Neurohybris	196
Verantwoording	219
Noten	221
Personenregister	249
Zakenregister	253

Vreemde zaak

Zomaar een dorp in het zuiden van Brabant. De veertigjarige Jules K. zet zijn oude Volkswagen Passat stil voor een kruising. Hij verleent voorrang aan een fietser die van rechts komt. Nadat de fietser de kruising is overgestoken, trekt K. langzaam op en neemt de bocht naar links. Te ruim. De Passat komt in de rechter goot en rijdt de fietser aan. Die maakt een smak op het trottoir, blijft een paar tellen liggen en staat dan op. Hij heeft een hoofdwond waar het bloed uit gutst. De fietser begint te foeteren: dat het opzet was en dat K. het op hem heeft gemunt. Hij wil K. te lijf gaan. Omstanders bemoeien zich ermee. Even later arriveren politie en ambulance. K. wordt aangehouden en meegenomen naar het politiebureau. De officier van justitie zal hem later poging tot doodslag ten laste leggen. Een belangrijke overweging daarbij is dat de fietser niet zomaar een willekeurige passant was: hij is de ex-buurman van K. en de twee hebben jaren geleden ruzie gehad.

De zaak van K. is opmerkelijk. Waarom? K. zelf zegt dat hij een kortdurende epileptische aanval – in jargon een *absence* – had toen hij zijn oude buurman aanreed. Nu beweren wel meer verdachten dat ze hun delict begingen in een toestand van verwardheid. En dat ze er daarom helemaal niets aan konden doen. Maar bij K. lag het toch anders. In zijn geval stond vast dat hij regelmatig last had van zijn epilepsie. Hij slikte er medicijnen tegen, maar die hielpen lang niet altijd.¹

Kan geen toeval zijn

Bij K. botst de juridische met de psychologische werkelijkheid. Dat maakt zijn zaak interessant. Het *kan* geen toeval zijn dat K. een oude buurman met wie hij ruzie had aanreed. Dat is het juridische scenario dat de politie en de officier van justitie voor ogen staat. K. en zijn advocaat zien het anders: K. had vlak voor het ongeluk een milde, epileptische aanval en zodoende kon hij zijn gedrag op dat moment niet langer sturen. Achteraf wist hij niet meer wat er was gebeurd, want de aanval veroorzaakte een bewustzijnsafname. Dan doe je dingen – autorijden bijvoorbeeld – op de automatische piloot. En soms gaat dat fout. Doodslag veronderstelt bewuste opzet. Maar die was er hier niet. Dat is het psychologische scenario van K. en zijn advocaat.

Mensen die aan een universiteit werken, besteden een flink deel van hun tijd aan onderzoek en onderwijs. Bij mij is dat niet anders. Samen met mijn collega's van de afdeling Forensische Psychologie verricht ik wetenschappelijk onderzoek. Dat gaat bijvoorbeeld over wat getuigen zich later nog kunnen herinneren als ze veel alcohol hebben gedronken. Zo'n situatie kun je in een psychologisch laboratorium nabootsen en dat doen mijn collega's en ik dan ook. Of het gaat over de leugendetector en wanneer het apparaat wel en wanneer het niet werkt. En over hoe je mensen valse herinneringen kunt aanpraten en waaraan je zulke herinneringen kunt herkennen. Ook dat zijn vraagstukken die je kunt bestuderen in het psychologisch laboratorium. Over dat onderzoek schrijven we technische stukken. Ze vormen – samen met al die andere vakartikelen – de grondstof voor wat we onze studenten vertellen als we hen wegwijs proberen te maken in de forensische psychologie.

Dat speelt zich af binnen de veilige muren van het universiteitsgebouw. Maar we treden regelmatig naar buiten. Dat gebeurt zodra een advocaat, officier van justitie of rechtbank ons – als psychologen – vraagt om een oordeel te geven over een zaak. Dat soort zaken gaat altijd over verdachten en getuigen. Als men ons oordeel vraagt, is er iets met hen aan de hand. Soms is een zaak zo

leerzaam dat zij het verdient om op papier te worden gezet. K. is daarvan een voorbeeld.

Klein wereldwonder

Een goede gevalsbeschrijving van de zaak van K. zou beide scenario's onder de loep moeten nemen. Ze zou moeten gaan over toevalligheden en hoe accuraat juristen en politiemensen zijn in het herkennen ervan. De psychologie heeft daar interessante dingen over te zeggen. Het komt erop neer dat mensen, ook juristen en rechercheurs, onderschatten hoe gewoon toeval is. Neem dit experiment: aan proefpersonen wordt de vraag voorgelegd hoe groot zij de kans achten dat in een autobus met 23 passagiers ten minste twee willekeurige mensen op dezelfde dag jarig zijn. De meeste proefpersonen achten die kans uitermate gering. Ze komen met schattingen als: 1 op de 365 oftewel een kans die ver onder de 1% blijft. In werkelijkheid is de kans heel behoorlijk, namelijk 51%. Dat heeft ermee te maken dat in een groep van 23 mensen $(23 \times 22)/2 = 253$ paren kunnen worden gevormd.²

De neiging om toevalligheden te onderschatten, en als ze zich voordoen er een diepere betekenis achter te zoeken, verklaart waarom veel mensen iets zien in astrologie. Astrologen doen veel uitspraken: deze week heeft u een financiële meevaller, een oude vriend gaat u teleurstellen, u krijgt op uw werk eindelijk de complimenten die u verdient enzovoort. Een paar voorspellingen zullen altijd wel voor een aantal mensen uitkomen. Zulke voltreffers maken indruk. Zo veel indruk dat bijvoorbeeld de werknemers van het Nederlandse detacheringsbedrijf VOC Maatwerk verplicht zijn om tijdens de halfjaarlijkse functioneringsgesprekken hun horoscoop te laten trekken. 'Vaak klopte de horoscoop of maakte hij iets duidelijk,' zegt de baas van het bedrijf. Het zal best. Maar je kunt hem toch een gebrekkig inzicht verwijten in wat toeval is.³

Stom toeval bestaat. Ferdi E. ontvoerde Gerrit Jan Heijn in

1987, toen de Ahold-topman op weg was naar zijn tandarts. In de zomer van 2009 had Ferdi E. al weer enige tijd zijn straf erop zitten. Hij fietste naar, jawel, de tandarts, maar werd bij het oversteken van een kruising gegrepen door een graafmachine. Ferdi E. overleefde het niet. Is hier meer aan de hand? Allerlei *bloggers* stelden zich die vraag en beantwoordden hem even zo vaak door buitenissige complottheorieën het *world wide web* in te slingeren.

Nog een voorbeeld van moeilijk te begrijpen toeval. Het Belgische Maasdorp Kotem telt maar een paar straten. Toch is het de geboortegrond van twee meervoudige moordenaars: de achtendertigjarige tekenleraar Ronald J., die vier moorden en een aantal verkrachtingen bekende, en de drieënvijftigjarige wapenfreak Jean H., die zijn zoon en een politiemann doodschoot. ‘We zoeken en zoeken maar naar verklaringen,’ zei de wethouder van Kotem over zijn beruchte dorpsgenoten.⁴

De Britse psycholoog Richard Wiseman geeft een voorbeeld van toeval in een heel andere categorie. Het gaat om drie Britten die elkaar tegenkwamen tijdens een treinreis in een uithoek van Peru. Ze stelden zich aan elkaar voor: de ene heette Bingham, de andere Powell en de derde Bingham-Powell.⁵ Dat passanten die elkaar tegenkomen altijd wel iets gemeenschappelijk hebben, noemt Wiseman *het kleine wereldwonder*. Op dezelfde dag jarig zijn als een andere buspassagier is zo’n wonder. Van dezelfde soort is het kleine wereldwonder dat zich voordoet als we op een feest aan de praat raken met een onbekende en er dan achter komen dat we een gemeenschappelijke kennis hebben. Wiseman vond dat 70% van de mensen het verschijnsel kent en 20% zegt zelfs dat het hun regelmatig overkomt. Ooit in hetzelfde dorp of in dezelfde straat hebben gewoond, is ook zo’n klein wereldwonder. Een gevalsbeschrijving van K. zou daarom over kansen moeten gaan. Als je in het Brabantse dorp waar je woont per ongeluk iemand aanrijdt, hoe groot is dan de kans dat die persoon je ex-buurman is met wie je ooit ruzie had?

Om je een mening te vormen over het geval K. moet je ook op andere dingen afgaan. Bijvoorbeeld wat getuigen te melden heb-

ben over het ongeval. Zo vertelt een getuige van de aanrijding dit aan de politie:

Ik zag dat die Volkswagen Passat kalm links afsloeg en met onverminderde snelheid, hoogstens 30 km/u (meer kan niet, want hij was net opgetrokken uit stilstand), in de richting van de Dorpsstraat reed. Ik zag dat de Passat de bocht veel te ruim nam. Ik zag dat hij rechtstreeks op de fietser af reed. Ik heb de auto niet horen accelereren of tijdens de aanrijding horen remmen. Nadat de fietser tegen de grond was gesmaakt, stond hij op. Ik hoorde hem schelden tegen de bestuurder van de auto, die inmiddels naast zijn auto stond. Ik hoorde dat hij onder andere schold: 'Dat is nu al de tweede keer. Waarom moet je mij hebben?' Ik hoorde dat de bestuurder van die auto antwoordde: 'Ik heb een epileptische aanval gehad.' Ik zag dat de fietser hevig bloedde aan zijn achterhoofd. Ik zag dat de fietser in de richting van de bestuurder wilde lopen. Ik zag dat hij zeer boos was. Ik zag dat de bestuurder heel angstig keek.

Hoge Raad

Blijkbaar maakte K. op anderen niet de indruk van iemand die volstaan vaststelt dat zijn plan aardig is gelukt. De getuigenverklaring doet eerder vermoeden dat de fietser een onbedoeld slachtoffer was, ofschoon hij daar zelf anders over dacht.

Aan de hand van het geval K. kun je illustreren dat slachtoffers, politiemensen en officieren van justitie ertoe neigen om achter toevalligheden diepere motieven te zoeken. Maar wanneer je als wetenschapper zijn zaak als gevalsbeschrijving optekent, kun je deze boodschap enkel overtuigend brengen als je omstandig citeert uit het dossier van K. Je zou stil moeten staan bij K.'s epilepsie, over hoe groot het Brabantse dorp is waar hij woont, over de aard van het ongeval en over de getuigen die het zagen gebeuren. Sommige juristen maken bezwaar tegen zulke details. Een van hen, een raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden en dus niet de minste in zijn vak, zei over de gevalsbeschrijvingen van de

rechtspycholoog Willem Albert Wagenaar en zijn collega's: 'Ten slotte heeft het vrijelijk citeren uit dossiers, en soms zelfs uit medische rapporten, bij mij ook vragen opgeroepen omtrent de privacy van betrokkenen. Maar dat zal wel gezeur zijn van een jurist die het groter belang dat de auteurs dienen niet op waarde weet te schatten.'⁶

Het is waar: Wagenaar en collega's spreken in hun gevalsbeschrijvingen over allerlei intieme details. Dat doen zij bijvoorbeeld als zij het hebben over de zaak die vanaf 1993 landelijke bekendheid kreeg als de Eper incestaffaire. Daarin beweerde het slachtoffer onder meer dat zij in 1985 door seksueel misbruik zwanger raakte van een tweeling. Die zou tijdens een rituele seance illegaal zijn geaborteerd. Verwijzend naar feiten uit het medische dossier van het slachtoffer laten de auteurs zien dat het verhaal over de zwangerschap kant noch wal raakt. Als de auteurs hun betoog *niet* met zulke intieme details hadden geschraagd, zou het harde oordeel dat zij over het slachtoffer vellen een ongefundeerde indruk hebben gemaakt.

Maar dan nog: heeft de jurist van de Hoge Raad niet een punt als hij zegt dat privacy-overwegingen prevaleren boven argumentatieve slagkracht? En dat daarom de gevalsbeschrijving van Wagenaar en collega's 'niet door de beugel kan'? Nou nee. De opmerkingen van deze rechtsgeleerde getuigen eerder van kortzichtigheid dan van – zoals hij zelf vermoedt – zeurderigheid. K. kan opnieuw als illustratie dienen. Toen het tot een rechtszaak tegen hem kwam, waren de zittingen van de rechtbank openbaar. Het hele dorp, maar ook de verzamelde pers, nam kennis van de getuigenverklaringen, van K.'s medische voorgeschiedenis, van de moeizame relatie met zijn vriendin en van allerlei andere details. Deze openbaarheid dient een doel: ze moet duidelijk maken dat rechtspraak er is ten dienste van de samenleving. In een interview bracht oud-minister van Justitie Frits Korthals Altes dit principe ooit treffend onder woorden: 'Dus het recht moet niet alleen ten uitvoer worden gelegd, dat moet ook zichtbaar gebeuren. Anders wordt het rechtsgevoel niet bevredigd.'⁷ Als zulke openbaarheid

aan het publiek toekomt, waarom zou je haar dan ontzeggen aan Wagenaar en collega's die iets belangrijks te melden hebben over een bepaald type probleem dat zich kan voordoen in de rechtszaal? Of aan de auteur die een gevalsbeschrijving van K. op papier wil zetten?

Hierna

Op verzoek van de rechtbank boog ik me samen met mijn collega's over de zaak van K. We namen allerlei tests bij hem af. Daaruit bleek dat K. niet de neiging had om zijn epilepsie aan te dikken of om het als excuus voor wangedrag te gebruiken. Wat zou K. ervan vinden als wij een geanonimiseerd verslag over zijn epilepsie zouden schrijven voor een vaktijdschrift? Dat vroegen we aan K. en wij legden hem omstandig uit dat het belangrijk is om het samengaan van ongevallen en epilepsie goed te documenteren. Want als er eenmaal meerdere van zulke gevallen in de literatuur zijn te vinden, kunnen daaruit lessen worden getrokken. Zou K. zijn toestemming daarvoor geven? K. weigerde. Hij stak een lang verhaal af over ambtenaren die met moderne apparatuur zijn gangen konden nagaan. Ze zouden vast ook wel de gevalsbeschrijving kunnen opsporen. Dan zouden ze die tegen hem gaan gebruiken en hem voorgoed opsluiten.

Wat zou een toestemming van K. waard zijn geweest? Zou hij het hebben begrepen toen de politie hem op zijn zwijgrecht wees? Of toen de rechter hem tijdens de rechtszitting maande om opletend te zijn? Ook allemaal vragen voor een gevalsbeschrijving.

De hoofdstukken die volgen gaan over patiënten zoals K., maar ook over gezonde verdachten die doen alsof ze een soort K. zijn. En psychologische experts die over beide categorieën moeten oordelen. Het zijn bijna altijd gevallen die zich ophouden in het grensvlak tussen de psychologie en het recht. Sommige ontlenen we aan de vakliteratuur, maar de meeste zijn gebaseerd op de eigen ervaring en waarneming als getuige-deskundige. De hoofd-

stukken gaan over verdachten die – net als K. – ziek en verward zijn, maar door de politie als zware jongens worden behandeld. Zulke verdachten worden geacht heel wel in staat te zijn om verslag te doen van hun handel en wandel. Hoe anders ligt dat voor gezonde verdachten die *doen alsof* ze patiënt zijn. Het justitiële apparaat maakt er een gewoonte van om zulke simulanten nu juist heel serieus te nemen als ze zeggen dat ze lijden aan allerlei rocco-aandoeningen. De gevalsbeschrijvingen in dit boek illustreren die merkwaardige paradox. Ze gaan ook over mensen met te veel fantasie en hoe moeilijk het is om hun verzinsels te ontmaskeren. Dat heeft te maken met onze neiging om voorrang te geven aan de intuïtie die zegt dat je mensen met een goed verhaal kunt vertrouwen, zeker als hun verhaal ook nog eens zielig is.

De gevalsbeschrijvingen in dit boek lenen zich om *kleinere* kwesties aan de orde te stellen: hoe goed zijn dokters en politiemensen in het ontmaskeren van simulanten? Kunnen leugenaars gaan geloven in hun eigen verzinsels en waarom geeft iemand met een hersenbeschadiging antwoord op vragen die hij niet snapt? Het zijn vragen die in filosofisch opzicht misschien armoedig zijn, maar dat maakt ze niet minder interessant. Om Ludwig Wittgenstein te parafraseren: je kunt een heel psychologieboek schrijven dat alleen maar gaat over merkwaardige gevallen zoals dat van K.

Wie zich buigt over vreemde gevallen met juridische uitlopers, komt ook in de verleiding om *Grote Vragen* op te werpen: zijn zieke mensen verantwoordelijk voor hun daden? Zijn psychopaten toerekeningsvatbaar? Hebben mensen een vrije wil? Dat soort kwesties. Veel neurowetenschappers beweren dat ze een sluitend antwoord op deze vragen hebben. Volgens hen hebben mensen – of ze nu ziek in het hoofd zijn of niet – geen bewuste controle over hun gedrag. We geloven weliswaar dat we eerst plannen maken en dan, via onze hersenen, daaraan uitvoering geven. Maar het is andersom, zeggen de neurowetenschappers: eerst zet ons brein als een blinde machine gedrag in gang en dan verzinnen we daar achteraf allerlei verhalen bij. Wat ons gebrek aan wilsvrijheid betreft, doen we niet onder voor patiënten die tijdens een epilepti-

sche aanval een ongeluk veroorzaken. Er bestaat simpelweg geen vrije wil. Deze opvatting is schatplichtig aan *L'Homme Machine* van de verlichtingsfilosoof Julien de La Mettrie (1709-1751). De La Mettrie en zijn moderne aanhangers zouden het moeilijk hebben met menig geval dat hierna wordt beschreven. Want wat laten simulanten en beroepsleugenaars zien? Dat is toch dat ze de machinerie vaak zo goed kunnen bespelen, dat ze als zieke verdachte of meelijwekkend slachtoffer de rechtszaal verlaten.

Vloek van de psychodynamiek

De wereldliteratuur wordt bevolkt door epileptische patiënten die vreselijke dingen doen. Shakespeare beschrijft hoe Othello zijn vrouw Desdemona vermoordt. Othello denkt dat zijn vrouw vreemdgaat en hij is daarover woedend. Toch is het verhaal over deze moord ingewikkelder. ‘*And yet I fear you; for you’re fatal then. When your eyes roll so*’, zegt Desdemona. Othello doodt haar terwijl hij in een epileptische schemertoestand verkeert.¹

Nog ingewikkelder is het verhaal van de epilepticus Smerdyakov – de stinker – in Dostojevski’s *De gebroeders Karamazov*. Hij doodt zijn vader en gebruikt zijn aandoening als alibi. In de nacht van de moord had hij een aanval gekregen en was daarna in een diepe slaap gevallen. Hij kon daarom niet de dader zijn. Iemand anders – zijn halfbroer Dimitri – moest het hebben gedaan. Dat is wat Smerdyakov aan anderen vertelt.

Sigmund Freud roemde *De gebroeders Karamazov* als de beste roman ooit en doorzag, dacht hij, wat de epilepsie van Smerdyakov zei over Dostojevski. Dostojevski zelf leed ook aan epilepsie. Maar was het wel echte epilepsie? vroeg Freud zich af. Of was het een neurose die zich vermomt als epilepsie? De figuur van Smerdyakov liet zien dat Dostojevski heel goed snapte wat een gefingeerde aanval was. Epileptici, aldus Freud, hebben een gedege-nerend brein, maar Dostojevski is een genie. Daarom moet diens epilepsie wel van het geveinsde type zijn, het type dat neurotische mensen gebruiken als excuus om zich te onttrekken aan allerlei

verplichtingen. In de vele vakartikelen die volgden over Dostojevski en zijn epilepsie zou dat een nog vaak terugkerend thema worden: epilepsie als excuus.²

De Britse neuroloog Sallie Baxendale analyseerde 62 speelfilms die tussen 1929 en 2003 in première gingen en waarin epileptici voorkomen. Wie haar verslag leest, komt tot de conclusie dat er sinds de dagen van Dostojevski en Freud weinig is veranderd in hoe epilepsie wordt geportretteerd. In Hollywood gaan epilepsie en geweld vaak samen. Dat kan – nog steeds in Hollywood – twee vormen aannemen: ofwel de epileptische patiënt verliest tijdens een aanval zijn controle en wordt agressief, zoals bij Othello het geval was. Of de crimineel veinst zo'n aanval bij wijze van alibi of excuus, zoals Smerdyakov deed. De Hollywoodversie van epilepsie – patiënten of simulanten, het maakt niet uit, ze zijn gewelddadig – zal een stempel drukken op hoe het publiek de aandoening ziet.³

Statistieken

Hollywood-stereotypen sijpelen door naar de rechtszaal en vanaf daar wordt het riskant. Omdat dan het risico bestaat dat verdachten ermee aan de haal gaan en een aandoening etaleren die ze niet hebben. Dat toneelspel kan op politiemensen en juristen een authentieke indruk maken, juist omdat het appelleert aan wat in Hollywoodfilms valt te zien. En het andere risico bestaat ook: de epileptische verdachte krijgt een geweldspotentieel toegedicht dat hij simpelweg niet heeft. Daarom zijn wetenschappers belangrijk. Zij kunnen politiemensen en juristen informeren over wat wel en wat niet plausibel is in het geval dat de verdachte bijvoorbeeld epilepsie heeft. Hier ligt ook de waarde van gevalsbeschrijvingen. Neem K., de verdachte die in het vorige hoofdstuk ter sprake kwam. K. werd uiteindelijk vrijgesproken door de rechtbank. De rechters lieten zich overtuigen door de rapporten van mijn collega's en mij: de aanrijding was niet een poging tot doodslag op

de oude buurman, maar het onfortuinlijke neveneffect van een epileptische aanval. De actieradius van zo'n rechterlijke uitspraak blijft echter beperkt tot een kleine kring van juristen en deskundigen. Een dik jaar later deed zich in een ander deel van Nederland het akelige geval voor van een taxichauffeur die met haar voertuig dwars over een rotonde reed. Daarbij vielen doden. De chauffeur werd grove roekeloosheid verweten. Maar ze leed ook aan epilepsie. Maakte dat haar minder verantwoordelijk voor het drama? De rechtbank boog zich over dit geval, maar ook journalisten en krantenlezers hield het bezig. Het waren wel *andere* juristen, journalisten en krantenlezers dan in het geval van K. Hun oordeelsvorming had daarom kunnen profiteren van een goede uiteenzetting over het geval K.

Een goede gevalsbeschrijving over K. zou de Hollywood-stereotypen afzetten tegen harde statistieken. Dat soort statistieken bestaat en laat zien dat de samenhang tussen epilepsie en crimineel gedrag triviaal is. Zo werd in Brits onderzoek gekeken naar alle strafrechtelijke oordelen tussen 1975 en 2001 in Engeland en Wales. Het gaat dan om een dikke 50 000 zaken per jaar. Hoe vaak kwamen rechters tot de conclusie dat verdachten het delict weliswaar hadden begaan, maar er niet voor gestraft konden worden omdat ze te ziek in hun hoofd waren? Dat is wat de onderzoekers turfden. Er bleken over de gehele periode van 25 jaar 179 van dat soort gevallen te zijn. Vervolgens keken de onderzoekers hoe vaak het daarbij om epilepsie ging: in 14 van de 179 gevallen – zeg 7% – waren de rechters tot hun oordeel gekomen omdat de verdachte *mogelijk* een epileptische aanval had gehad ten tijde van het delict.⁴

Geweld tijdens een epileptische aanval is een zeldzaamheid. Is K. daarom een soort Smerdyakov, die zijn epilepsie misbruikt als excuus voor wangedrag? Zoals gezegd vonden wij daar in ons onderzoek van K. geen enkele aanwijzing voor. Het zou in een gevalsbeschrijving aan de orde moeten komen. En dan is er die andere, misschien nog wel belangrijkere vervolgvraag: slachtoffer en politie namen voetstoots aan dat de aanrijding een daad van agressie was. Maar kan het ook een 'gewoon' verkeersongeval

zijn? Het is één ding om te zeggen dat K. tijdens een aanval agressief werd en toen zijn ex-buurman aanreed. Het is iets heel anders – en waarschijnlijker – om ervan uit te gaan dat K. tijdens een aanval de macht over het stuur verloor en per toeval zijn ex-buurman aanreed. Dat automobilisten tijdens het rijden een epileptische aanval krijgen is – opnieuw – een zeldzaamheid. Maar het bestaat wél en komt vaker voor dan de epileptische aanval die uitmondt in een agressief delict. Eén op de 10 000 ongevallen heeft zo'n soort achtergrond en meestal gaat het dan niet om frontale botsingen, maar om bochten die te ruim worden genomen en voertuigen die in de berm belanden.⁵

De Engelse onderzoekers keken ook naar de kenmerken van epilepsiepatiënten die terechtkomen in het juridische circuit. Het is een duidelijk herkenbare groep. Ze hebben in de regel een laag IQ. Ze hebben niet alleen last van epilepsie, maar vaak ook van wanen. Ze hebben meestal op jongere leeftijd een hersenbeschadiging opgelopen. Ze vergeten nogal eens hun medicijnen te nemen en ze drinken vaak te veel alcohol. K. past, zo zou een gevalsbeschrijving uitleggen, perfect in dit plaatje. K. onderging een intelligentietest en daaruit bleek dat hij een IQ had van rond de 70. Hij was dus zwakbegaafd. Vijftien jaar eerder was K. – o ironie – als voetganger aangereden door een auto. Hieraan had hij een schedelbasisfractuur en een verbrijzeld rechter onderbeen overgehouden. Een jaar na het ongeval kreeg K. last van epileptische aanvallen. De aanvallen waren zo hevig dat hij in een gespecialiseerd ziekenhuis moest worden opgenomen. Daar bekeken de dokters of de aanvallen met medicijnen waren te onderdrukken. K. verliet de instelling met medicijnen, maar die konden lang niet altijd voorkomen dat er toch aanvallen optraden. Wat daarbij ook een rol speelde, was dat K. soms vergat zijn medicijnen in te nemen. Dat gebeurde vooral als hij het druk had. Druk had K. het ook op de dag dat hij zijn oude buurman aanreed. K. was op dat moment bezig met een verhuizing. Het was een hectische dag en het is heel wel mogelijk dat hij zijn medicijnen vergat, zegt zijn toenmalige vriendin.